

УДК: 371.3:373.6

Микола ПІДДЯЧИЙ

м. Київ

СТАНОВЛЕННЯ НАЦІОНАЛЬНОГО КУРИКУЛУМУ ДЛЯ СТАРШОЇ ШКОЛИ

У статті аналізуються проблеми становлення державного і регіонального компонентів національного курикулуму для старшої школи; збереження і збагачення національної культурно-історичної спадщини; узгодження курикулярної основи із суспільною і соціально-економічною спрямованістю; вибудови курикулярної моделі і періодичності її корегування в залежності від напрямів і динаміки розвитку; визначення пріоритетів базових і спеціальних знань й вмінь з метою формування особистісних цінностей; адаптації в Європейський і світовий полікультурний освітній простір.

Реформа рамкових основ змісту загальної середньої освіти (національного курикулуму) для старшої школи в країнах, які, розвиваючись, періодично корегують напрями розвитку, для оптимальних шляхів поступу в сучасних суспільних відносинах і соціально-економічній сфері, є закономірним процесом. Мета цього реформаторського процесу полягає: у формуванні особистісних цінностей старшокласників; збереженні і збагаченні національної культурно-історичної спадщини; запозиченні найкращих напрацювань людства на терені цивілізованого світового співтовариства; входження в Європейський і світовий полікультурний простір зі своїми перевагами, які стануть складовими частинами загальнолюдських цінностей світового рівня тощо. Складність полягає в узгодженні існуючого національного курикулуму в старшій школі з суспільними і соціально-економічними потребами регіонального й національно масштабу, а також в необхідності організації порівняльного супроводу курикулярної основи з основними сучасними світовими характеристиками.

Цей процес зумовлює необхідність періодичного корегування національного курикулуму в старшій школі з наступних причин: на основі автентичних знань забезпечується поступ цивілізованого суспільства; технології, які сприяють доступу до цінної інформації, динамічно змінюються,

стають надійнішими і швидшими (з моменту запиту інформації до моменту її отримання і використання); пропонувані навчальні програми для старшої школи, які базуються на принципах формування в старшокласників базових і спеціальних (профільних) знань на момент їх впровадження, часто-густо не відповідають сучасним вимогам; молоде покоління потребує знань і вмінь, які допоможуть йому справитись із сучасними і майбутніми викликами “знаннєвого” суспільства; традиційні програми базуються на вивченні фактологічного матеріалу й удосконаленні частини знань і потребують заміни на нові, в яких наголос робиться на розвиток навичок мислення, формування креативності, налагодження міжособистісних відносин тощо.

Реструктуризація світових суспільних відносин і соціально-економічних процесів вимагає періодичного оновлення змісту, методів і форм навчання. Динаміка демократичних процесів і деформації навколо демократизації, зростання числа країн з ринковою економікою все гостріше піднімає питання чому треба навчати (базові й спеціальні знання і вміння) в старшій школі, і що повинно знати підростаюче покоління після закінчення загальноосвітньої школи, перед вступом до вищих навчальних закладів, в процесі входженням в ринок праці тощо. Про роль освіти як потужної складової соціальної сфери висловила Н.Г. Ничкало. “Нова доба потребує розвитку педагогічного знання з урахуванням загальної системи людинознавства, розвитку прогресивних традицій педагогічної антропології, створення сучасних наукових теорій і методики професійного розвитку і виховання особистості. Цілісній системі освіти має відповідати цілісна педагогічна наука, яка б охоплювала всі ланки державної і громадської освіти та самоосвіти, сприяла розвитку неперервної освіти ...”.¹

У сучасних умовах суспільного і соціально-економічного розвитку план дій з освітньої реформи старшої школи загальноосвітньої ланки полягає в уточненні і корегуванні національного курикулуму; централізації й диференціації курикулярної основи навчальних програм, які містять базові й

¹ Ничкало Н.Г. Педагогічні дослідження в Польщі та на Україні: особливості, результати і перспективи. // Професійна освіта: педагогіка і психологія / Українсько-польський журнал. № VII, 2005. – Ченстохова – Київ. – 312 с. С.211.

спеціальні складові, з послідовністю викладення того, що повинен знати і вміти старшокласник; формуванні критеріїв, показників і визначенні мети досягнень, до яких прагнуть старшокласники; періодичному моніторингу курикулярної основи з метою виявлення відповідності бажаному результату, а також її прогнозування і запобігання критичним ситуаціям; упорядкуванні оцінювальних критеріїв, пов'язаних з національним курикулумом, стандартами навчання і показниками, які забезпечують концентрацію уваги педагогів на результатах навчання; зміщенні акцентів критеріїв і показників старшої школи для підвищення якості навчально-виховного процесу засобами планування, стимулювання, фінансування, моніторингу, покарання тощо. З приводу соціально-економічної перебудови роботи загальноосвітньої ланки висловились В.М. Курило і В.П. Шепотько. “Сьогодні дедалі частіше використовуються такі процеси і предмети природи, з якими людство не зустрічалося у своєму повсякденному житті. Тому обов'язковою умовою вирішення поставлених технічних завдань стають відкриття в природі тих чи інших явищ і процесів, пізнання їх законів і їх різнобічних дій. Тому в сучасний період потреби практики вимагають, щоб наука у своєму розвитку випереджала техніку і виробництво”.²

У “знаннєвих” суспільствах спостерігається тенденція зміни акцентів навчання для всієї старшої школи, а не окремої її частини (залежно від соціальної шаблони); високому рівні викладання для всього учнівського загалу незалежно від здібностей та суспільного статусу; пріоритетах у формуванні базових й спеціальних знань і вмінь потрібних старшокласнику, а не повинності викладача у виконанні службових обов'язків; запам'ятовуванні фактів для застосування знань і вмінь, що більше підходять для інформаційних-комунікативних суспільств та економік на знаннєвій основі. Але вибудовуючи нове із запозиченого не потрібно втрачати ефективно працююче власне. На підтримку власної національної освітньої системи висловився А.І. Кузьмінський. “В останні роки помітною стала тенденція ігнорування

² Освіта України і науково-технічний прогрес: історія, досвід, уроки. /Курило В.М., Шепотько В.П. – К.: „Деміур”, 2006. – 432с. - С. 14.

національних надбань у царині освіти й виховання і сліпого копіювання, механічної екстраполяції чужого досвіду. Це своєрідне “мавпування”. Не можна не рахуватися з думкою К.Д. Ушинського: “Загальної системи виховання для всіх народів немає не тільки на практиці, а й у теорії, і німецька педагогіка не більше як теорія німецького виховання. У кожного своя особлива національна система виховання, а тому запозичення одним народом у іншого виховних систем є неможливим”³

Проведення освітянських реформ державного і регіонального масштабу супроводжується обґрунтованою зміною курикулярної основи з визначенням нових підходів в опануванні навчального матеріалу, що вимагає від старшої школи досягнення позитивних результатів на новому рівні розвитку. Пропонована освітньою наукою і практикою нова освітня модель проходить експериментальну апробацію, а впровадження для широкого загалу освітньої практики в старшій школі відбуватиметься після закінчення експериментальної роботи і наявності позитивних результатів, відображених у висновках і відгуках (школа, сім'я, суспільні інституції тощо). Формування вимог для підсумкового внутрішнього й зовнішнього моніторингу в випускному класі старшої школи відбувається наприкінці навчання і співпадає з термінами відбору студентів для вищих навчальних закладів. Своє бачення сутності національно-регіонального компоненту описує Н.Г. Никифорова. “Слід відмітити, що національно-регіональний компонент доречний тільки тоді, коли присутні специфічні національно-регіональні запити. Їх відсутність прирівнюється до відсутності відповідного замовника і подальша робота з проектування змісту освіти втрачає сенс. ... Національно-регіональний компонент як складова частина регіональної політики суб'єкту передбачає можливість введення відповідного змісту освіти”⁴

В англійській і американській системах освіти курикулум старшої школи

³ Кузьмінський А.І. Завдання всебічного гармонійного розвитку особистості в умовах полікультурної освіти. //Славянская педагогическая культура / Научно-теоретический журнал МСАО им. Я.А. Коменского. № 5, 2006. – ПМР. – Бендеры. - 214 с. С.12.

⁴ Никифорова Н.Г. Поликультурные основы проектирования регионального компонента в современной школе. //Известия Международной Славянской Академии образования им. Я.А. Коменского / Научно-теоретический журнал. № 4, 2006. – ПМР. – Бендеры. - 241 с. С.85-92.

асоціюється з тим, чому навчатимуть старшокласників, звертаючи увагу на мету, зміст, методи, форми навчання, а також педагогічний інструментарій. Курикулум німецької старшої школи розглядається як навчальна система, яка описує річні навчальні програми за предметами разом із процедурою викладання в навчальних колективах. Специфіку устрою Європейської системи освіти досліджувала Н.М. Лавриченко. “Так, Франція ... маючи централізовану систему освіти, так само як Італія, Швеція, Люксембург прагне забезпечити мобільність та адаптивність освіти завдяки раціональному розподілу управлінських компетенцій міністерських структур та навчальних закладів на місцях. Середньоосвітнім школам не тільки надається право, а й ставиться в обов’язок складати власні плани навчально-виховної та соціально-культурної діяльності. ... Педагогічні реформи у таких країнах, як Англія, Німеччина, Швейцарія ... полягають, навпаки, у посиленні державної регламентації ... ”.⁵ Ці моделі можуть бути основою при формуванні універсальних підходів у процесі вибудови національного курикулуму. Але процес адаптації і межі корегування певних моделей курикулуму знаходиться в прямій залежності від завдань, які суспільство ставить перед державною освітньою системою.

Освітняни і науковці країн, які у вибудові курикулуму для старшої школи шукають допомоги ззовні (зокрема й в Україні) мають зрозуміти чому певна модель працює в тій чи іншій освітній системі окремо взятої країни, яка політика в галузі освіти стимулює ці зміни і які суспільні, культурно-історичні й соціально-економічні характеристики конкретних країн впливають на цей процес.

У сучасному міжнародному освітньому просторі відображені певні підходи у вибудові і періодичному корегуванні наступних основних курикулярних моделей:

1. У класичному курикулумі пропонована навчальна програма формується і деталізується на базі змісту навчання. Ця модель курикулуму визначає мету освіти і формує відповідний зміст навчання в старшій школі. Процес супроводжується вибором альтернативних методик, які забезпечують

⁵ Лавриченко Н.М. Педагогіка соціалізації: європейські абрисы. – К.: ВіРА ІНСАЙТ, 2000. – 444 с. С.174-216.

виконання поставлених завдань, виходячи із можливостей педагогів на основі здібностей учнів. Результати навчання відображають можливість засвоєння матеріалу старшокласниками. У подальшому їх використовують, як аналітичну складову при корегуванні курикулуму;

2. У моделі курикулуму на базі досвіду домінує процес, забезпечення досягнення мети. Педагогам і управлінцям старшої школи надається можливість самостійного прийняття рішень щодо організації навчально-виховного процесу. Використання цієї моделі потребує високого рівня освіти і наявності вчительського досвіду. Завдання - забезпечення опису навчального досвіду на основі педагогічної майстерності. Недоліком є те, що цей курикулум важче використовувати в оцінці навчальних досягнень старшокласників;

3. Модель курикулуму, як рамкової структури, визначає мету і загальні керівні принципи для фактичного його планування. Це всеохоплюючий документ, який описує загальну мету навчання, конкретну мету освіти і викладання окремих або декількох груп предметів. Такий курикулум дозволяє розробку навчальних програм регіональним управлінням освіти і науки, школам і досвідченим вчителям. При реалізації цієї моделі завданням органів державної влади є регулювання розподілу навчального навантаження, науково-методичний супровід, фінансування тощо. Перевагою цієї курикулярної моделі є забезпечення якості освіти в старшій школі шляхом децентралізації. Але реалізацію цієї моделі зможуть забезпечити висококваліфіковані педагоги, які живуть проблемами регіональної освіти не рахуючись з власним часом;

4. Курикулум на основі результатів базується на тому, що саме старшокласник має вивчити в процесі навчання? Його особливістю є спрямованість викладання на точний опис очікуваних результатів навчання, яких треба досягти при вивченні різних предметів, а також надання вчителям детального переліку знань і навичок, якими повинні володіти старшокласники на певному етапі їх навчання в старшій школі. Ця модель дає державним освітнім органам, педагогам, батькам і старшокласникам усвідомлювати можливості старшої школи через критерії і показники результативності навчання. Даний курикулум робить зовнішнє оцінювання і тестування

релевантним завдяки загальнопогодженим очікуванням, задекларованих в курикулумі;

5. Продовженням напрацювань курикулуму на базі результатів стала його модель на основі стандартів. Вона просувається у напрямі встановлення критеріїв знань і вмінь старшокласників з різних предметів на різних етапах шкільного життя. Особливістю моделі є встановлення єдиних державних стандартів для всієї загальноосвітньої ланки, які орієнтовані на окремі предмети і мають опис очікуваних результатів в процесі навчання. Вони є основою для розробки курикулуму, а їх сильною стороною є здатність забезпечувати вимірювальні критерії, які в подальшому використовуються для оцінки якості навчання.⁶

Слід зауважити, що створити чітко визначений тип національного курикулуму, який влаштує усі зацікавлені сторони, в принципі, неможливо. У міжнародному освітньому просторі практикується використання різних видів (пристосованих до місцевих умов) складових курикулуму, акценти в яких розставляються з урахуванням як особистісних характеристик учнів, так і національних й регіональних особливостей.

Наступною проблемою при розробці національного курикулуму є забезпечення балансу між інтеграцією і сегрегацією. Хоч інтеграційні процеси певною мірою стосуються старшокласників, які потребують групового розподілу в залежності від здібностей і особистісних характеристик, визначених вчителями у співпраці з психологами. Складно визначити якою мірою курикулум має інтегрувати окремі шкільні предмети в групи і чи слід тримати традиційні шкільні предмети незалежними в освітньому процесі. Але існує думка про створення групи шкільних дисциплін для здійснення інтеграційних процесів з метою формування особистісних компетентностей. В.О. Подоляк вважає: "... ключова компетентність випускника має інтегративну основу, тому що її джерелом є різні сфери культури і діяльності: духовної, соціальної, інформаційної, естетичної, екологічної тощо.

⁶ Виклик для України: розробка рамкових основ змісту (національного курикулуму) загальної середньої освіти для 21-го століття / Матеріали всеукраїнської науково-практичної конференції. – К., 2007. – 239 с. – С.21-22.

Компетентність випускника є базовою міждисциплінарною, вона вимагає значного інтелектуального, багатofункціонального розвитку, включаючи аналітичні, комунікативні та інші процеси ...”.⁷

Залучення вчителів до розробки курикулуму в якості експертів обмежено та регулюється ознаками його моделі (змісту, досвіду, рамкової структури, результатів, стандартів). Реформи ж передбачають надання вчителю більшої свободи індивідуального вибору і надання школам ширших повноважень під час розробки курикулуму. Але в країнах, де запроваджуються єдині державні стандарти, сформоване узагальнене і послідовне відображення знань і вмінь старшокласників, що обмежує реальні можливості впливу вчителів і школи на формування курикулуму. Слід відзначити, що процес залучення вчителів до розробки курикулуму уможлиблює рух у напрямку підвищення їх професійних якостей, що в свою чергу відіграє позитивну роль в успішному опануванні навчального матеріалу старшокласниками.

Нові підходи до реформування курикулуму передбачають систематизовану зовнішню оцінку роботи вчителів старшої школи загальноосвітньої ланки. Відповідно рівень знань старшокласників на регулярній основі визначатиметься шляхом зовнішнього тестування відповідними установами. За допомогою різних заходів, разом з інспектуванням і перевіркою роботи педагогів, здійснюється зовнішній моніторинг старшої школи. Звідси виникає проблема розробки нових критеріїв культури оцінювання, завдання яких полягає в налагодженні зв'язку між курикуломом і оцінкою навчальних досягнень старшокласників.

На сучасному етапі рівень знань старшокласників оцінюється за допомогою спеціально визначених критеріїв, які тільки частково пов'язуються із курикулярною основою. У такий спосіб поряд з організацією навчального процесу, згідно курикулуму, паралельно існує підготовка старшокласників до складання тестових завдань, розроблених за іншою критеріальною основою.

⁷ В.О. Подоляк. Класифікація компетентностей учнів в галузі сучасного виробництва на основі порівняльного аналізу. // Сучасні інформаційні технології та інноваційні методи навчання в підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми: Збірник наукових праць. Випуск дев'ятий. – Київ – Вінниця, - 2006. - 493с. - С. 38-42.

Курикулум на базі стандартів задовольняє критеріальні функції викладацького і навчального характеру, а також функції об'єктивності оцінювання. Це стосується як систем, де старшокласники часто проходять зовнішні тести, результати яких оприлюднюються широкому загалу, так і систем, де оцінка знань проводиться вчителями із фіксацією результатів у класному журналі успішності.

Зрозуміло, що підвищення рейтингу загальноосвітньої школи залежатиме від якості державної і регіональної курикулярної основи. Розгляд соціально-орієнтованої курикулярної моделі при активній участі вчителів в процесі планування розглядається як інструмент динамічного розвитку старшої школи. Отримавши можливість реформування курикулуму, школа і викладачі свідомо включаються в творчий процес, що в результаті покращує мікроклімат і командну результативність на шляху створення якісного освітнього результату. Цей процес допомагає у створенні не лише якіснішого курикулуму, а й надихає педагогічних працівників до креативних дій в процесі організації і проведення навчально-виховних заходів, що в свою чергу дозволяє на новому рівні зрозуміти сутність освітніх проблем і окреслити напрями вибудови перспективної моделі творчої школи.

У міжнародному освітньому просторі паралельно із збалансованим становленням курикулярної основи спостерігається динаміка якісних освітніх показників у старшій школі, розвиток в інших галузях освіти (спеціальна, інформаційні й комунікативні технології тощо), а також покращення відносин з батьками і соціумом на новому рівні розвитку міжособистісних, суспільних і соціально-економічних відносин.

Реформування освіти є процесом, який регламентується експертною оцінкою і супроводжується процесом постійного набуття знань про освіту на національному рівні і в міжнародному масштабі. Цей процес вимагає недопущення до освітньої реформи фахівців, знання і досвід роботи яких лежить в інших площинах.

Розробка національного курикулуму це постійний процес і неправильно було б розглядати його як проект обмежений в часі. Аналізуючи освітні

реформи в окремих країнах світового співтовариства, можна окреслити найбільш суттєві зміни, які відбуваються в формуванні курикулярної основи. Але в сучасному швидкозмінному і непередбачуваному світовому просторі навряд чи можливо розробити і запровадити універсальний національний курикулум, який гарантовано використовуватиметься впродовж значного терміну. Тому є потреба допомогти вчителям старшої школи зрозуміти, що курикулум є органічним механізмом, який допомагає педагогічному загалу знайти оптимальні шляхи в наданні якісної освіти старшокласникам і зорієнтувати їх на майбутні суспільні, соціально-економічні й професійні відносини.

Стержнем будь-якої освітньої реформи є розробка курикулярної основи. Але це не лише перелік тем, які належить викладати педагогічному загалу і вивчати старшокласникам. Найбільш складною функцією національного курикулуму є спрямування політики оцінювання в русло загальної освітньої стратегії. Слід також мати на увазі, що якісно розроблений курикулум може сприяти вчителям у створенні власної освітньої школи, яка разом із забезпеченням рівного доступ до якісної освіти знімає частину суспільної напруги.

Рухаючись до вступу в Європейський Союз і Світове Співтовариство помилковою буде думка про наявність універсального європейського курикулуму, однакових принципів і цінностей в світовому освітньому просторі, а також принципів, форм і методів викладання і навчання, яких дотримуються країни-члени. Безумовно, в багатьох країнах світу є глобальні напрацювання і на їх основі до регіональної освіти пред'являються певні стандарти (задоволення прав особистості на освіту, рівень кваліфікації, мобільність й інші норми), які треба брати до уваги. Але ці вимоги не можуть стосуватися фундаментальної складової курикулуму, який є самобутнім в окремо взятому національному загальноосвітньому просторі. Особливо країни Європи мають залишати багатовекторність курикулярної основи, зберігаючи і збагачуючи вікові напрацювання в напрямі еволюційного становлення навчально-виховного простору, традицій, культури, суспільної й соціально-економічної

структури. Україна на платформі Європейського Союзу має певні можливості для пошуку потенційних рішень шляхом аналізу цивілізованого досвіду, який корисний тільки як джерело для реформування національної курикулярної основи в старшій школі. Пряме ж перенесення курикулярної основи навіть з самих передових країн світу (США, Німеччина, Швеція, Швейцарія, Фінляндія тощо) на український загальноосвітній простір приречене на провал.

Для отримання позитивних результатів у формуванні національного курикулуму потрібне міцне фінансове підґрунтя і добре обладнана науково-практична дослідницька база. На даному етапі Україна може скористатися створеним підґрунтям (допомога міжнародних організацій, фінансування міжнародного банку, державне фінансування тощо) для проведення наукових досліджень з метою визначення і створення моделі національного курикулуму із змістовним регіональним компонентом.⁸ А на майбутнє має забезпечити умови для проведення неперервних досліджень з метою своєчасного і якісного корегування курикулярної основи для старшої школи. Якісний національний курикулум створює старшокласникам підґрунтя для креативного росту і дає їм можливість адаптації в суспільне і соціально-економічне середовище на початковому етапі вибудови своєї професійної траєкторії.

Вибудувати якісний державний і регіональний компоненти національного курикулуму для старшої школи можливо шляхом аналізу результатів міжнародних досягнень в загальноосвітній ланці. Використання в національному продуктивних складових частин зарубіжного досвіду потребує співставлення з державними можливостями у визначенні джерел фінансування освіти (викладання, навчальне забезпечення, гаряче харчування, медичне обслуговування, елементи соціального захисту, транспорт тощо) в старшій школі; принципів формування навчальних класів; терміну навчання до моменту отримання базової освіти, а також ймовірність і термін продовження навчання в старшій школі загальноосвітньої ланки; меж впливу (відсоток від загального курикулуму) органів місцевого самоврядування і самостійності загальноосвітньої школи у формуванні складових курикулуму [вивчення курсів

⁸ Проект “ Рівний доступ до якісної освіти ” / Міністерство освіти і науки України. – К., 2006. – 6 с. – С.1-4.

за вибором школярів та їх батьків і спеціальна (профільна) освіта]; можливостей задоволення спеціальних потреб, надання соціальної допомоги, а також створенням підґрунтя для освітнього (індивідуальний навчальний супровід та консультації) і особистісного розвитку; вибору елективних знань і плануванням післяшкільної освіти; критеріїв і показників рівності доступу до якісної освіти; свободи вибору старшокласниками окремих складових курикулуму на основі індивідуальних можливостей; створення гетерогенних груп; рівня академічних знань вчителів; ступеня адміністрування в системі загальної середньої освіти з наголосом на сприяння, підтримку і розвиток чи на контроль; періодичності державних іспитів, тестувань і визначення рейтингу школи; критеріїв і показників оцінки ефективності освітньої політики; шляхів виявлення і захисту досягнень, які складають освітню цінність тощо.

Крім того, для забезпечення динаміки особистісного й суспільного розвитку, а також зняття напруги і уникнення від неприємних дискусій в суспільстві, провідними в системі загальної середньої освіти України мають стати ідеї соціальної та освітньої справедливості й рівноправності. Важливо, щоб загальноосвітня система з періоду раннього дитинства до старшої школи була для школяра послідовною і наступною. У цьому висхідному процесі важливою передумовою є управління цілями. Окреслюється складова мети національного курикулуму – цілеспрямоване становлення міцнішої бази місцевого самоврядування і загальноосвітніх шкіл (у тому числі забезпечення педагогічними кадрами), які відповідають за практичну організацію освіти, що в свою чергу дасть змогу долучитися до процесу створення рівних можливостей в освіті і водночас дбати про її високу якість. Особливості проектування муніципального освітнього простору виокреслюють М.Я. Макарова, М.Р. Пащенко. “Муніципальний освітній простір досліджується як сукупність освітніх закладів і всіх соціальних інституцій, незалежно від їх форм власності й адміністративного підпорядкування, які знаходяться на території муніципалітетної освіти, а також державних і суспільних органів управління освітою, соціальних партнерів і структур, взаємодіючих в напрямі

комплексного розвитку населення регіону і муніципальної освіти”⁹.

Для того щоб курикулярну основу систематизувати на державному рівні передбачається створення нормативно-правової бази ухваленої урядом (щодо цілей освіти й розподілу навчального навантаження) за попереднім узгодженням з органами місцевого самоуправління (включаючи школи, які завершать роботу над своїми курикулами), управлінськими і суспільними структурами. Можна законодавчо визначити систему коли, національний курикулум впливатиме не лише на регіональні курикулуми, а й на підготовку педагогічних кадрів у вищих навчальних закладах, діяльність органів місцевої влади, видавців навчальної літератури, управлінської і громадської освітньої систем тощо. Якість шкільного життя залежить від багатьох чинників (навчальних планів, професіоналізму вчителя, матеріально-технічного забезпечення тощо), але ключовим є рівень підготовки і працездатності педагогічних кадрів. Тому відповідний рівень професіоналізму вчителя мають забезпечити університети, а органи місцевої влади дбати про підвищення їх професійної майстерності у відповідності до сучасних вимог.

При плануванні органами місцевої влади і школами регіонального курикулуму з одночасною орієнтацією на національний курикулум беруться до уваги стратегічні плани міської громади (регіональна стратегія розвитку, безпека, соціальне забезпечення сімей, запобігання негативних звичок у підростаючого покоління тощо). В регіональному курикулумі відображаються шляхи організації освітнього процесу на всій території місцевої громади і в кожній школі окремо. У даному випадку держава забезпечує підтримку як на загальнодержавному, так і на місцевому рівнях шляхом надання їм значної свободи в професійно-креативній діяльності.

Аналіз показує, що стратегічним в освітній практиці є визначення мети навчально-виховного процесу, а не деталізація основного навчального змісту і освітньої діяльності. Тому в національному курикулумі враховуються всі аспекти життя старшої школи й визначається орієнтація старшокласників на

⁹ Макаренко М.Я., Пащенко М.П. Особливості проектування муніципального освітнього простору. //Розвиток особистості в полікультурному освітньому просторі./ Збірка матеріалів Міжнародного конгресу – IV Слов'янські педагогічні читання. – Черкаси: ЧНУ імені Богдана Хмельницького, 2005. – 338 с. С. 65-66.

майбутнє. Він характеризує ціннісні орієнтації, завдання й структуру освіти, навчально-виховну концепцію, навчальне оточення, культурологічну основу і основні психолого-педагогічні підходи, рівень міжпредметного інтегрування на основі взаємодії вчителів, періодичність консультивання, порядок здійснення оцінювання навчальних досягнень старшокласників, організацію позашкільних заходів і взаємозв'язку з родинами. Освітніми цілями передбачається навчання старшокласників компетентностям, необхідним для ефективної їх життєдіяльності в сучасному і майбутньому швидкозмінному світі.

На етапі планування і впровадження національний курикулум передбачає взаємодію місцевих органів влади й суспільної і соціально-економічної структури із старшою школою в напрямі соціального захисту та охорони здоров'я; уточнення критеріїв постійного оцінювання і показників розвитку регіональної освітньої системи і курикулуму; самооцінювання школою навчальних досягнень старшокласників, стану їх здоров'я, добробуту тощо. Результатом взаємодії має стати визначення слабких місць в регіональному освітньому просторі й напрацювання механізму для усунення існуючих недоліків.

Для динамічного розвитку шкільного співтовариства важливо мати внутрішню потребу в неперервному ситуативному навчанні і самонавчанні всіх учасників навчально-виховного процесу. В ситуативному навчанні важливу роль відіграє навчальне оточення, включаючи культурологічну основу сім'ї і соціуму з прилеглою територією, а також потенціал який використовується в процесі навчання. У зв'язку з цим культурний рівень загальноосвітньої школи повинен знаходитись у поступі, мати відкритий характер, підкріплений готовністю надання школою, а при необхідності органами місцевої влади, щоденної соціальної і навчально-виховної підтримки старшокласників.

Слід зазначити, що в одній групі навчаються старшокласники з різними здібностями. Вони очікують від вчителя індивідуального підходу. Тому важливо сформувати у вчителя не лише вміння розпізнавати навчальні проблеми старшокласника якомога раніше, а й здатність знаходити ефективні механізми подолання невдач, орієнтуючи старшокласників на індивідуальний

шлях до саморозвитку знань і вмінь. Оцінювання їхніх навчальних досягнень має базуватися на досягненні мети, підтриманні інтересу до навчання, візуалізації навчально-виховного прогресу і зміцненні особистісної самоповаги.

Актуальним є пошук розумного балансу між академічними досягненнями старшокласників і їх внутрішнім комфортом і благополуччям. Цього можливо досягти через поступ старшої школи до креативної діяльності шляхом одночасного створення атмосфери жаги самостійного отримання академічних знань і відчуття захищеності, дружби, турботливості оточення тощо. У зазначеному контексті важливими є підтримка і супровід самоосвіта і самовиховання старшокласників в індивідуалізованому навчально-виховному процесі й особистісному становленні.

Створення національного курикулуму відбуватиметься паралельно із відстоюванням позицій регіонального і шкільного курикулуму в ціле покладанні якості освіти. Органи місцевої влади, для забезпечення навчально-виховного процесу, повинні турбуватися за створення методичних рекомендацій регіонального рівня і вибудовувати структуру, яка забезпечуватиме кооперацію школи з суспільними інституціями. Завдання ж регіональної управлінської освіти і загальноосвітньої ланки – створення шкільних курикулумів з урахуванням місцевих особливостей, які підлягатимуть корегуванню в процесі щорічного планування навчально-виховного процесу.

У забезпеченні рівного доступу до освіти й високої якості викладання, а також гарантування справедливого оцінювання навчальних досягнень старшокласників важливу роль відіграє підготовка і застосування єдиних критеріїв оцінювання для кожного навчального предмету. Напрацьовані критерії визначення рівнів знань, умінь, навичок зумовлюватимуть корегування національного курикулуму. При цьому структура й окремі елементи регіонального і шкільного курикулуму не тільки співпадатимуть з національним курикулумом, а й стануть провідними і обов'язковими для виконання.

Органи місцевої влади і старша школа в процесі оцінювання ефективності своєї роботи повинні висвітлювати діяльність школи через

показники, доступні для батьків і широкого загалу. Це уможливить педагогам формувати інтегративне розуміння мети, процесів і результатів діяльності старшої школи й регіональної освіти в цілому.

На державному рівні оцінювання, базоване на вибіркових даних моніторингу навчальних досягнень старшокласників з окремих навчальних предметів, дослідницько-орієнтоване оцінювання їхньої природної обдарованості, а також наявність здібностей учитися в певному освітньому напрямку уможлиблює визначення рівня якості і ефективності національної системи освіти. В результаті аналізу отримуються гендерні, мовні, етнічні відмінності регіонального характеру, які відображають рівень засвоєння національного курикулуму і наявність типових проблемних моментів у навчальному процесі. Ця інформація використовується для визначення в старшокласників мети, намірів, мотивів, прагнень, ідеалів тощо. Важливо, щоб учасники моніторингового процесу отримували результати аналізу не лише про свій навчальний заклад, а й результати всіх учасників, що дасть можливість їх порівняння із загальнодержавними з метою окреслення напрямів подальшого поступу.

Привертають увагу проблеми формування завдань і базових цінностей шкільної культури і навчального середовища, концепція навчальних підходів в освітній діяльності. Педагоги формують своє ставлення в досягненні мети на певних рівнях навчання шляхом залучення до співпраці з школами й суспільними інституціями старшокласників, окремих навчальних груп, батьківського загалу. Особливо в старшій школі обов'язковими є співпраця і залучення старшокласників, їх батьків і всієї шкільної спільноти до процесів планування і впровадження спеціальної (профільної) складової курикулуму. Під час визначення завдань навчально-виховного процесу і мети впровадження шкільних предметів, а також розподілу шкільних годин, педагогічні працівники проводять обговорення цих питань з батьками, розкриваючи своє бачення поступу особистості, місцевої громади й суспільства на сучасному і майбутньому етапах розвитку. Ними продумуються шляхи (теоретичні, методологічні, методичні, організаційні, практичні) досягнення на практиці

визначеної стратегічної мети.

Разом із тим, забезпечити взаємозв'язок національного й регіонального компонентів курикулуму є одним із питань управлінсько-громадської структури державного рівня. Її функції поєднують потреби щоденного життя старшої школи з національною та міжнародною суспільною і соціально-економічною політикою, а також налагодження механізму реагування на недоліки і їх усунення.

Особливого підходу потребує створення прогресивних програм розвитку старшої школи і післядипломної педагогічної освіти. Розробка і реалізація цих програм уможливить підтримку місцевих органів влади й старшої школи в роботі над курикулярною основою впровадженням державної освітньої політики; забезпечення динаміки педагогічної майстерності на новому рівні особистісного і суспільного розвитку; поглиблення, розвитку і взаємозв'язку природно-математичного, технологічного, художньо-естетичного й інших розділів відображених в національного курикулумі.

Запорукою успіху загальноосвітньої системи певної країни є висококваліфіковані та мотивовані вчителі. Такого вчителя треба поетапно формувати, його соціальний статус, соціальні виплати і гарантії мають бути високими. Підготовка висококваліфікованого вчителя старшої школи відбувається в процесі поєднання самонавчання і викладання з науковими дослідженнями. В цьому процесі відбувається формування у вчителя здатності до самостійного аналізу і вирішення проблем на етапі перегляду власної педагогічної діяльності при допомозі освітньої науки і системи післядипломної педагогічної освіти.

Закономірно, що атмосфера взаємин у середовищі спілкування старшокласників, як і в суспільстві, змінюється. Тому особливо на старшу школу загальноосвітньої ланки покладається розробка навчально-виховних заходів спрямованих на збалансований розвиток, добробут і стан фізичного й психологічного здоров'я старшокласників. У зазначеному контексті до педагогічних колективів зростатимуть вимоги в царині розширення сфер впливу на особистість і соціум. Зазначимо, що для педагогічної практики

старшої школи це означатиме напрацювання системи заходів, цілеспрямованих на максимальне вирішення соціальних потреб старшокласників і їх родин.

Одним із видів таких потреб є досягнення певного рівня справедливості й рівноправності в навчанні де увага зосереджується на індивідуальній підтримці в процесі навчання, що в гетерогенних групах сприятиме особистісному розвитку в загальнодержавному масштабі. Це зумовлюватиме прийняття активної участі старшокласників у плануванні й навчанні, співпраці і взаємодопомозі, сприятиме формуванню особистісної відповідальності і підвищенню рівня готовності до продовження навчання в системі неперервної освіти.

Наступною суспільною, соціально-економічною і психолого-педагогічною проблемою є скорочення рівня народжуваності і міграція населення в міста. Вирішити її лише регулюванням кількості навчальних закладів неможливо. Проблему слід вирішувати в площині покращення якості освіти на всій території країни шляхом міжрегіональної кооперації (укладення договорів) з метою забезпечення високого рівня навчально-виховного процесу і задоволення освітніх потреб. При цьому одним із невикористаних на сьогодні резервів є часткове віртуальне навчання (навчально-інформаційний банк загальноосвітньої ланки), яке при умові створення певного психолого-педагогічного підґрунтя і супроводу забезпечуватиме додатковий інформаційний ресурс всім учасникам навчально-виховного процесу.

У результаті аналізу окреслюється роль учасників впровадження державного і регіонального компонентів національного курикулуму, які поряд із контролем за динамікою розвитку визначених напрямів виявляють здатність до формування висновків за результатами реформи й сприяють усуненню існуючих недоліків.

Підсумовуючи вищевикладене можна стверджувати, що створення чітко визначеного національного курикулуму для старшої школи, який влаштує усі зацікавлені сторони (старшокласників, батьків, регіони, державу тощо) в принципі неможливо. Але практика використання пристосованих до місцевих умов складових різних варіантів курикулумів, акценти в яких розставляються з

урахуванням національних і регіональних особливостей, зможе максимально задовольнити освітні запити старшокласників. Закономірним в цьому процесі має бути особистісний і колективний рух на шляху створення національного курикулуму, його періодичне корегування залежно від характеру змін і напрямів розвитку, а також пошук в сучасних умовах оптимальних шляхів поступу особистісного, суспільного і соціально-економічного характеру.

Николай ПОДДЯЧИЙ

СТАНОВЛЕНИЕ НАЦИОНАЛЬНОГО КУРИКУЛУМА ДЛЯ СТАРШЕЙ ШКОЛЫ

Резюме

В статье анализируются проблемы становления государственного и регионального компонентов национального курикулума для старшей школы; сохранение национального культурно-исторического наследия; согласования курикулярной основы с общественной и социально-экономической направленностью; построения курикулярной модели и периодичности ее коррекции в зависимости от направлений и динамики развития; определения приоритетов базовых и специальных знаний и умений с целью формирования личностных ценностей; адаптации в Европейское и мировое поликультурное образовательное пространство.

Mykola PODDYACHYY

BECOMING OF NATIONAL MAINTENANCE OF EDUCATION FOR SENIOR SCHOOL

Summary

In the article the problems of becoming of state and regional components of national maintenance of education are analysed for senior school; saving of national cultural and historical inheritance; a concordance of the semantic filling is with a public and socio-economic orientation; you are structures of elucidative model and periodicity of its replacement depending on directions and dynamics of development; determination of priorities of base and special knowledges and abilities is with the purpose of forming of values of personalities; adaptations in European and world much cultural educational space.

Відомості про автора :

Піддячий Микола Іванович

Старший науковий співробітник лабораторії трудової підготовки і політехнічної творчості Інституту педагогіки АПН України

Кандидат педагогічних наук

Старший науковий співробітник

Адреса: 04053, Україна, м. Київ, вул. Артема, 52д

т. сл. (044) 481- 37-36

т. д. (04495) 6-17-54

т. моб. 8-063-4824776

E-mail: pmi2005@ukr.net